D·N
15/2 1948

Vår utrikespolitik

Debattens förutsättningar

I alla de stater där ordet är fritt diskuteras i dessa dagar möjligheten av en samverkan till tryggande av världsfreden. Några utformade planer från statsledningarnas sida föreligger inte; Bevins tal liksom de amerikanska ledarnas rekommendationer visar att man icke kommit över det stadium som utmärks av allmänna talesätt och provisoriska utkast. Detta stadium är nödvändigt då det gäller ett samarbete mellan demokratiska stater i demokratiska former. Stormakternas ledare vill icke ens ge sig skenet av att vara pådrivare, att genom hets och tvång framkalla en utveckling för vilken tiden inte är mogen. Däri har de rätt. Men de har också rätt att vänta sig att de frågor det gäller skall underkastas en öppen realdebatt, icke mörkläggas eller undanskjutas. Den debatten har i Sverige vad det oftmyglas hitta inte bara innehållande som utrikespolitiska medel och metoder som bör anlitas. Lika klart är — och detta är mera väsentligt — att en nära nog allmän enighet råder beträffande målen för vår utrikespolitik och även i fråga om viktiga drag både i den närvarande situationen och i framtidsutsikterna. Det gäller först att söka precisera vari denna enighet består.

Först och främst: vi vill ha fred. Den satsen säger nu inte mycket; alla statsledningar och alla folk vill ha fred, så länge de får vad de vill utan krig. På två punkter måste satsen kvalificeras för att få någon rimlig mening. För det första kan vi inte tänkas önska krig på grund av anspråk på yttervärlden av ett eller annat slag; vi åtrår inga irredenta, inga förlorade provinser, vi har ingen tanke på att med våld utbreda våra idéer eller vår nationella egenart — den svenska självkänslan är inte obetydlig, men den saknar aggressiva tendenser och kan snarast kännetecknas som en tro på att "vara sig själv nog". För det andra har det svenska folket, man må gladjas över det eller beklaga det, ingen benägenhet att gå till strid för de värden det sätter högt, såvida inte själva Sverige är hotat. Korstågstanken är oss helt främmande. Må världen gå under, blott Sverige får vara i fred, så resonerar eller rättare oklart känner med all säkerhet det stora flertalet. Det är detta förhållande som utrikesledningen och partierna räknar med då de med några ord om neutralitetens värde vädjar till nationen. Den uppfattningen — för övrigt gemensam för de flesta mindre folk — skall icke ej ifrågasättas eller angripas. Den bildar, liksom andra förutsättningar, en utgångspunkt för försöket till ställningstagande.

Vi vill emellertid inte hą fred till varje pris. Den allmänna anslutningen till en positiv linje i förvarsfrågan är här det bästa beviset. Var gränsen går är svårt att klargöra. Det talas om värnandet av Sveriges frihet, men säkerligen är den satsen oklar som alla stater, icke minst småstaterna, är tvungna till hänsynstagande och eftergifter — den som lyser igenom varje officiellt anförande är det säkraste tecknet på att man icke känner sig helt fri. Så mycket kan väl dock påstås som att svenskarna hellre slåss än låter landet eller någon del därav erövras av en främmande makt och att de med en sådan avgörande likställer ett infyllande som gör Sverige till en drabantstat eller till en halvt ofri stat — till ett Bulgarien, ett Polen eller ett Finland. Att många med järanmod kan tänka sig ett beroende som för andra ter sig outhärdligt är dock sannolikt; det framgick av uttalanden från demokratiskt håll under nazismens glansperiod.

En annan förutsättning för debatten, som under senaste tid blivit mera medveten och betonad än tidigare, är att Sverige nära hör samman med de stater som söker att begränsa den ryska expansionen. Det har här talats om ett ställningstagande för demokrati mot diktatur, men denna lankegång endast smuddar vid den centrala frågeställningen. För en fråga om statsformer kan vi icke ta utrikespolitisk ståndpunkt, även om sammanhanget mellan demokrati och samförståndsvilja respektive diktatur och erövringslust i närvarande läge och över huvud under de senaste årtiondena är uppenbart. Icke heller är det i grunden en ideologisk skillnad som är avgörande. Detta uttryckssätt användes gärna av dem som vill förminska eller sudda ut den egentliga motsättningen, och intet är naturligare, ty ordet ideologi för tanken på teoretiska meningsskiljaktigheter och åskådningar. Skillnaden mellan aggression, grymhet och försåt för människovärdet å ena sidan, humanitet och tolerans å den andra är icke i någon egentlig mening en skillnad mellan åskådningar, så länge har vi inte kommit i slapp negativism att det ordet passar för även de djupaste mänskliga värderingar. Vad som för oss framstår som det viktiga är att den ena parten i högnet av idéer som sedan länge förvandlats blott till reddskap för de härskande vill erövra, förtrycka och likrikta, medan den andra bjuder motstånd i den nationella och individuella frihetens intresse. Att här tala om ideologi är ett försök att gå utanför.

Därmed följer att klockan klämtar för oss, inte bara i den meningen att den demokratiska humanismen i världen utanför står på spel, utan i den meningen att Sveriges frihet och friheten i Sverige är i fara. En av Sovjet behärskad värld bjuder icke frihet för någon stat eller inom någon stat. Den blir en värld av samma art som nazismen syftade till, en despotins och mörkrets värld, i vilken Sverige, sådant vi nu fattar det, inte kommer att existera; jorden kommer att finnas kvar, men människorna blir slavar, och de tankar och känslor utan vilka Sverige blott är en geografisk beteckning kommer att förföljas som irrläror. Det är Sveriges och svenskarnas frihet det gäller — i ordets mest egentliga mening.

Den tredje förutsättningen för debatten är att Sveriges öde icke blott är direkt beroende av världens, utan att en överväldigande sannolikhet talar för att vi blir indragna i en eventuell krafmätning om detta öde. "I ett kommande krig blir Sverige utan allt tvivel tvunget att välja sida", skriver Affotndingen, trots sin sympati för den rena neutralitetslinjen, och på den punkten torde tidningen vara representativ. Lika allmän bland människorna är uppfattningen att Sverige, om det tvingas att välja sida, blott kan välja en sida, detta därför att endast denna sidas seger medför frihet och trygghet för framtiden. Anser någon — utanför kommunistkretsen — att Sverige kan tänkas strida på Rysslands sida för att besegra de fria staterna i väster och därmed bereda vägen för sin egen undergång? Den tanken är lika orimlig som att vi år 1940 skulle ha ställt oss på Tysklands sida mot England och Norge.

Den sista centrala förutsättningen för diskussionen är att Sverige vill ett angrepp från sedan på hjälp utifrån. Därom är alla ense; från militärt håll har gång efter annan understrukits att varje försvarssystem måste bygga på denna synpunkten, och saken är för övrigt så självfallen att den kan inses utan stöd av experter. Lika självklart är att möjligheten att undgå ockupation eller erövring i hög grad är beroende av hur snabbt och effektivt den hjälpen lämnas. Med nutidens vapen kan i än högre grad än under det senaste världskriget en tidskillnad på några veckor eller till och med dagar betyda allt.

De förutsättningar som här angivits och som efter allt att döma godtas av det stora flertalet pekar på en allvarlig och positiv prövning av möjligheterna till en samverkan mellan de hotade staterna. Försök görs emellertid att avklippa diskussionen genom att helt enkelt betecknan samverkan som en krigsfara. Det kan därför icke nog starkt understrykas att målet är att säkra freden. Detta mål vinns inte genom deklarationer mot krig, utan genom försök att bedöma och bemästra krigsfaran. Det är just inför det obygglig perspektivet av ett krig och ett krig som Sverige mot sin vilja blir indraget i, som planen på samverkan skall prövas som en väg till fred. Vårt försvar motiveras av risken för krig, men vi hoppas alla att det skall hjälpa oss att undgå krig; på alldeles samma sätt förhåller det sig med samverkan mellan stater inför krigsrisk. Ty freden är alltid beroende av att de stater som är inriktade på utvidgning och erövring inte anser det lönt att använda kriget som medel — därför att de stater som inte begär nytt land eller nya underlydande, de i reell mening fredsälskande staterna, k a n bjuda ett överlägset motstånd.

Den estniska flickan som rymde från ryssbåten

i Karlshamn skall kämna sig lugn. Det kan inte bli tal om att tvinga henne att återvända till Sovjet. Hon har åldern inne för att ta vara på sig själv. Hon kände att hon rådade landsmän när hon stötte på estniska flyktingar. Med dem kände hon större samhörighet än med ryssarna. I egenskap av politisk pariot har hon rätt att begära asyl-rätt. Att hon kommit hit på en rysk ångare i stället för i en baltisk motorbåt och att hon lurat ryssarna i en svensk hamn i stället för i en baltisk gör ingen skillnad. Det är naturligtvis synd om den stackars pojkstrecken — men i kan inte offra en människa för att han skall slippa undan med blotta förskräckelsen. De som hjälpte estniskan gjorde en god gärning. Karlshamnspolisen och myndigheten också skött sig bra när den väl fått klart för sig vad det gällde. På svenskt område får inga främmande "övervakare" bedriva människojakt, inte ens med bistånd från en främmande ambassad. Uppståndelsen bland ryssarna är emellertid karaktäristisk för det skräckregemente som de alla är underkastade.

Karelarnas röster är livligt eftertraktade

nu inför sommarens riksdagsval i Finland. Det finns faktiskt ingen bättre förklaring till att jordbruksutskottets majoritet förfäktar det s. k. Merikoivistoprojektet, dvs. att svenskbygden i västra Pernå socken helt enkelt skall expropriéras och förvandlas till finskt kolonisationsområde. Man hade annars inbillat sig att detta frändtåndande anslag mot erkända nationalitetsgrundsatser och gällande lagstiftning var avvägt. Presidenf Passikivi har bestämt uttalat sig mot det. Tongivande finska tidningar har försäkrat att det inte kunde bli fråga om att Sverige gav upp liberala linjen, sprängfredens huvudvillkor. Atgärder i den finsk-nationalistiska motionens anda vore inte minst i nuvarande läge så olyckliga och så utmanande att man tills vidare vägar betvivla att opinionen i jordbruksutskottet är representativ för riksdagsmajoriteten. Förslagets vidare behandling i lagoch ekonomiutskottet och i riksdagens plenum avvaktas med skärpt uppmärksamhet. Vad hjälper det med allmänna vänskaps- och samförståndsförklaringar vid högtidliga tillfällen — exempelvis vid Finlandsveckan här och vid Svenska veckan i Helsingfors — om ställningstagandet i en så viktig principfråga skulle visa fullkomlig brist på förståelse för de praktiska villkoren för gott samarbete. Låt oss anart få besked i den här saken. Det betyder en hel del även i Sverige att det blir klarhet i ena eller andra riktningen.

PRESSGRANNAR

Jakttlygets roll i vår "första försvarslinje" framstår särskilt klart om man läser utvecklingen i stormakterna efter kriget och vårt militärpolitiska läge på gränsen mellan östblocket och västmakterna, betonar riksdagsman von Heland — medlem av försvarskommitén — i en artikel i bondeförbundspressen:

I USA och Storbritannien är den militära utvecklingen framför allt inriktad på strategiskt bombflyg, jaktflyg och luftburna trupper. I Sovjetunionen är förhållandet detsamma, eftersom man här tills vidare synes vara västmakterna avsevärt underlägsna beträffande det strategiska bombflygets tekniska standard. Stora framåtsträvanden tyda dock på ansträngningar att inhämta motparterna försprång. Det är sålunda uppenbart, att stormakterna i första hand bereda sig på luftkrig och luftlandsättningar, och någon som helst möjlighet för Sverige att påverka detta faktum föreligger icke. Vi ha endast att rätta oss därefter vid försvarsfrågans lösning.

Särskilt borde vi uppmärksamma, att i en stormaktskonflikt, där de viktigaste avgörandena sammanhänga med luftkriget, ett svenskt jaktvapen med exempelvis 1,000 flygplan samolikt skulle ha stora utsikter att hålla oss utanför kriget. Redan i början av ett sådant stormaktskrig vara villiga att avstå den förfaldligt överlägsna flygstyrka som erfordrar för att på rimlig tid nedkämpa ett sådant jaktflyg.

Beträffande civilförsvaret kan man med förvåning konstatera att vissa av försvarets myndigheter icke tillräckligt beaktar denna den "första försvarsgrenen" behov. Man anser tydligen att landets levande värnkraft nästan helt och hållet kan konsumeras av de väpnade stridskrafterna. Numera borde i stället en noggrann avvägning ske mellan krigsmaktens och civilförsvarets personalbehov!

Civilförsvaret måste därvid tillgodoses i tillräcklig grad för att landet skall kunna motstå luftkrigföring mot försörjning och kommunikationer. Även för den livsviktiga produktionen måste personalbehovet säkerställas. I Storbritannien har regeringen nyligen framlagt ett förslag till civilförsvarets organisation, där dess betydelse som "första försvarsgren" med all önskvärd tydlighet framgår. Bl. a. avser man att organisera riktiga civilförsvarskolonner — civilförsvarets "elittrupper" — vilka centralt hållas i beredskap för att vid behov förstärka det lokala civilförsvaret på särskilt utsatta orter.

Inom armén borde ske en förskjutning till lokalförsvarets förmån, vilket ingalunda är specifikt för Sverige. Samma synpunkter ha gjort sig gällande exempelvis i England vid armégruppindelningens utformning efter kriget. Lokalförsvaret måste emellertid stödjas av rörliga, numerärt begränsade elitförband, vilka grupperas centralt i de för övervakande anfall mest utsatta delarna av landet.

En lösning efter dessa linjer har inte allvarligt prövats inom försvarskommitén. Vad den har kommit med är en redan från början hopplöst förkliirad ordning — en "plan" utan egentlig planering, ett prestentiöst proviscrium. Affotndningen (i) tycks ha detta på känn:

Flyget spelade under senaste krig en ofantligt stor roll. Vapnet befinner sig annu under sin första utveckling. Det innesluter kanske möjligheter som vi i dag inte kan ana. Men redan dess kända betydelse synes oss vara, att flyget icke bör få sättas på undantagstal. Utan flygvapen bör för övrigt även flottan vecklas.

Det märkvärdiga är att man nu rälkmar med krysare som krävs en gott skydd flygskydd, men samtidigt beräknar jakitflygets så att det inte räcker till krysarna. Bevisningen för den förnuftslagna sammansättningen av flotta och flyg blanger inte ihop.

I avståndstagandet från Amerika ligger mycket skryt och mycken dum övermodighet — även när den tar sig jämförelsevis moderata uttryck. När den danske statsministern för några dagar sedan besökte Stockholm förklarade han att han trodde på "den socialistiska och demokratiska medelvägen mellan de ideologiska motpolerna Amerika och Ryssland". Vad menas? frågar Fadiuna-Kuiren (fp). Det hade varit tacknämligt om den danske socialistledaren närmare velat beskriva denna medelväg:

Innebär medelvägen, att vi skola ersätta den frihet, som råder i Amerika, med det regleringstvång, varmed socialisterna i de skandinaviska länderna hålla på att lamala både samhället och individen?

Socialisterna tro, att de äro oövertriffade i sina strävanden att forma ett nytt samhälle. I sjalva verket äro de i full färd med att bevisa sin odugilighet. Andå falla de om att åstadkomma något mycket bättre och förnämligare än det ekonomiska system, som nu står som det av sälkliga socialism hemsökta Europas bittjare i nöden.

Men det förhåller sig uppenbarligen så att eftersom man står illa av det nära grannskapet med det kommunistiska kusinernas diktatur, så måste man kompensera sig med att spotta på Amerika. Att man därvid blir så gott som åt även mot de miljoner människor av vår egen stam vilka varit med om att skapa det välstånd som nu skall rädda Europa inser man inte!

Det är den egna förtsättfigheten, som dominerar tänkandet ... Vore det inte på tiden att ordentligt stämma ned tonen? Den motsvarar icke den egna förmågan.

Taket om "medelvägen" är i det här fallet en grälll meningslöshet. Frågar man vad denna finskel skall innebära blir svaret — som skredde vid ett möte häromdagen — ett förlägget stammande. Finländarna tål inte att patsa på.

Konung Gustaf och hans första ministär

Tiden för trontillträdet

I denna och ett par följande artiklar ger professor AXEL BRUSEWITZ på grundval av nytt källmaterial några interiörer och synpunkter belysande kriser och brytningar under den första Lindmanska ministären.

DU LINDMAN, SOM ÄR SA konservativ, tycker väl inte om detta?" Orden fälldes av konung Gustaf då det nya valprojektet diskuterades med några av regeringens medlemmar. Lindman kände sig pikerad. På konungen avlägsnad sig utbrast han till Trolle: "Han har sagt två dumheter förut i dag."

I kröningsfrågan vore meningarna inom regeringskretsen delade. Mot kröning, dva, på konungens ståndpunkt, voro Petersson i Påboda, Trolle och Roos, för kröning sju statsrådsledamöter med statsministerväxlingen, betonar riksdagsman von Heland — medlem av försvarskommitén — i en artikel i bondeförbundspressen:

ARVID LINDMAN

tremannakollegium. Denna trio utvidgades till en kvartett sedan Hugo Hamilton på hösten 1907 som civilminister inträtt i ministären.

Motsättrna mellan de båda lägren hade framträtt redan i rösträttsfrågan, där en lång dragkamp pågått mellan Lindman och Påboda. Det visade sig nästan från början att bonden och bolagsdisponenten hade ytterligt svårt att dra jämnt när det gällde att bestämma hur långt förskjutskalan skulle reduceras. Påboda ville en mera djupgående reducering än Lindman, och redan på hösten 1906 kom det till skarpa konflikter, som hotade med en kris där fråga uppstod att antingen den ene eller den andre skulle lämna platsen. Genom en kompromiss kom efter stor ansträngning 1907 års rösträttsproposition till stånd. Det var sedermera endast med svårighet som Lindman i sista stund kunde förmås att acceptera Tallbergsvillkoren. Påboda var hela tiden den pådrivande kraften, och mer än någon annan har han förtjänsten att 1907 års rösträttsreform blev så pass genomgripande som den blev.

Med visst fog skulle kunna sägas att motsatserna inom ministären återspegla de sociala och politiska motsatser som söndrade kamrarna. Frondlicrna voro personligt prediponerade att företräda andrakammarsynpunkterna i de stora frågor regeringen tog upp. Deras hållning är mera vänsterorienterad än majoritetsfalangens. Särskilt reagerade Påboda och Tingsten starkt mot bolags- och industriherrarna både i regeringen och i första kammaren, "storfurkarna" som de ofta benämndes i frondörernas brevväxling. Framför allt var det erfarenheterna av förstakammarvället som småningom förde över Påboda till vänstern. Fast och lugnt och med ett hårdför målmedvetenhet, som gick Lindman på nerverna, drev han den ståndpunkt han gjort till sin. Tingsten var knappast någon demokrat, som han stundom kallade sig, men han glömde inte sitt folkliga ursprung. I försvarsfrågan intog han en ståndpunkt som närmade sig den liberala vänsterns. Med Lindman, men även med Swartz, som han tidigt på spänd fot. Tingsten var en originell personlighet, utan tvivel den originellaste bland färgstarka ministären, ståndigt på vakt att hävda sin självständighet. Med sin utpräglat individualistiska läggning var han född frondör. Trolle kan ännu mindre än Tingsten kallas demokrat, men han stod i viss mån sättning till första kammaren, där han alltsedan unionsstriden, då han tjänstgjorde som kabinettssekreterare under Lagerheim, var mindre väl sedd. Även Trolle var ytterst mån om sin självständighet som departementschef, och mellan regeringens båda excellenser var förhållandet stått i ständig försämring. Trolle kan knappast frånkännas en viss böjelse att intrigera. Han synes ha varit road av spelet för dess egen skull. Tillsammans med Tingsten hade han spelat en frondörroll redan i Staaffs ministär, och det var ingen tillfällighet att de fortsatte att spela den rollen även i Lindmans. Roos sägs över axeln av regeringsmajoriteten. Hans liberala föregående gjorde det naturligt att han följde med i fronden.

Att hålla ihop en ministär som denna var inte lätt, och den höll inte heller ihop. Kriser och brytningar, dolda för yttervärlden eller öppna, avlöste varandra. Av ministärens ursprungliga medlemmar stodo endast fyra kvar till slutet. Den första verkligt allvarliga ministerkrisen inträffade på hösten 1907 med påföljd att tre statsråd fingo avsked: Tingsten, sjöminister Dyrssen och civilminister Juhlin. Krisen är belysande för ställningen inom regeringen. Under denna kris, vid vars lösning kronprinsen medverkade, utgick den statsrådsuppsättning Gustaf V övertog vid trontillträdet.

Den yttre anledningen till krisen var relativt obetydlig. Vid en konselj den 26 november, där beslut fattades om utlämnande av vissa hemliga handlingar till den i september tillsatta stora försvarskommittén, utelade sig Tingsten och Trolle mot utlämnandet i reservationer till protokollet. Det var ett förfaringssätt som till Lindmans stora förtrytelse även vid andra tillfällen använts av frondörerna. Efter konseljens slut begärde statsministern att Tingsten och Trolle skulle avskedas. Han vore i annat fall beredd att själv avgå. Stöten synes ha chockerat lika mycket den ålderdomskrölige konun-

LARS TINGSTEN

gen — händelsen inträffade 14 dagar före hans död — som de båda berörda statsrådsmedlemmarna, vilka voro alldeles oförberedda på vad som komma skulle. Statsministerns begäran bifölls emellertid av Oscar II, och avskedet utsattes till en vecka senare. Under det samtal som uppstod synes dock Lindman ha gått med på att Trolles avsked kunde få anstå en något längre tid.

Orsaken till attacken mot Trolle är inte full klar. Troligen ha personliga skäl härvidlag mest bidragit. Oenigheten var ansenlig. Alla salt, eftersom Sverige nyss lidit ett diplomatiskt nederlag i fråga om undertecknandet av den nyska integritetstraktaten. Under förhandlingarna i denna fråga, som sköttes av Lindman, hade Trolle mest hela tiden varit på semesterresa.

Vad Tingsten beträffar hade meningsdifferenser i försvarsfrågan uppstått mellan honom å ena sidan samt statsministern och sjöministern å den andra. Ett häftigt uppträde mellan de tre statsråden hade ägt rum i början av hösten. Krigsministern hade önskat sammankalla försvarskommitén, som hade till uppgift att med beaktande av det finansiella lägets krav lägga fram en försvarsplan, med utesluitande civila ledamöter — liksom sedermera Staaffs försvarsberedningar 1911 — men hade inte kunnat genomdriva sin vilja. Han ogillade dessutom beslutet att avvakta försvarsutredningen och flottans stab utarbetade programmen, framför allt byggande av stora sjögående pansarbåtar, som Dyrssen speciellt ivrade för, men även införande av ettårig värnplikt.

Ohlin talar i Bromma!

Kom i tid till Folkpartimötet i Kommunalhuset i Alvik

tisdagen den 17 febr. kl. 20

Folkpartiets Stockholmsavdelning

Nytt

T. D. Weldon

Stat och moral

Hur internationella kriser uppstå och bilägga

En förnämlande bok för alla politiskt, filosofiskt och socialt intresserade.

20:50, inb. 22:75.

Edward H. Hume

Läkare i öst och väst

Medicinska bragder

En ovanlig läkarbok, full av dramatiskt händelser från en amerikansk kirurgs upplevelser i Östern. Friskrift i Amerika. Illustr. 21:–, inb. 24:50.

Thorleif Johansen

Forntidens matematik

En ny intressant volym i "Natur och Kultur". Illustr. 2:25, inb. 4:75.

Ny upplaga

Stina Sandels — Maria Moberg

Barnträdgården

"Nästan varje kapitel är en pärla för sig. Vartenda rad här det uppleväas sanningsmärke. Tips för unga mammor och alla uppfostrare." *Stina Palmberg i St.-T.*

2:a uppl. 8:50, inb. 12:25.

NATUR OCH KULTUR

OFFICIELLT

återfinns i dag på sidan 21.

Utsökt monografi över en av de främsta konstnärsförbundarna

KJELL BOSTRÖM

NILS KREUGER

En vacker, intressant, personligt hållen monografi över den kände konstnärsförbundaren med tonvikten lagd vid konstnärens tidigare utveckling — åttiotalet och åren fram till det stora genombrottet 1893. De många vännerna av Nils Kreugers konst får härigenom en inblick i den rikt skiftande, men kanske mindre kända produktionen som föregick hans Ölandsarbeten.

Med 144 illustrationer, varav 9 i färg.

25:–, inb. 31:–, i halvfr. band 40:–

Teckning i brev till C. W. Jaenson.

BONNIERS

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.